

РОЗВИТОК МЕРЕЖІ КЛУБНИХ ЗАКЛАДІВ НА ВІННИЧЧИНІ У СЕРЕДИНІ 60 – 80-х рр. ХХ ст.

У статті досліджено особливості розвитку мережі клубних закладів на Вінниччині у середині 60 – 80-х рр. ХХ ст., розглянуто їх форми роботи, кадровий склад, матеріально-технічну базу, санітарно-побутові умови, а також розкрито зміст культмасової роботи, її ідеологічну і загальнокультурну спрямованість.

Ключові слова: мережа клубних закладів, художня самодіяльність, культурний розвиток, кіномистецтво.

В статье исследованы особенности развития сети клубных заведений в Винницкой области в середине 60 - 80-х гг., рассмотрены их формы работы, кадровый состав, материально-техническая база, санитарно-бытовые условия, а также раскрыто содержание культмассовой работы, ее идеологическую и общекультурную направленность.

Ключевые слова: сеть клубных учреждений, художественная самодеятельность, культурное развитие, киноискусство.

The peculiarities of the club institutions development has been investigated in the article, having a precise look at the mid 60-80-s of the XX century. The spheres of their functioning are being discussed, as well as staff, equipment, hygienic conditions. The main contents of the public – cultural work is considered, taking into account its ideological and cultural orientation.

Key words: the network of club institutions, art activity, cultural development, cinema art.

Постановка проблеми. В сучасних умовах, з утвердженням незалежної і демократичної Української держави, з'явилася можливість більш глибокого й неупередженого вивчення вітчизняної історії. Однак на фоні докладно вивчених загальних питань розвитку політичних процесів на Вінниччині у 60–80-х рр. ХХ ст. залишається ще чимало неопрацьованих проблем, зокрема, культурологічних тенденцій регіону. Саме в ці роки відбувається часткове посилення адміністративно-командних методів управління та черговий наступ на українську культуру, традиції і обрядовість.

Актуальність теми. Актуальність обраної теми визначається тим, що в ній порушуються проблеми духовного розвитку населення, висвітлюються форми і методи культурно-просвітницької роботи, її здобутки і прорахунки, які сприятимуть вдосконаленню управління діяльності органів влади у створенні благополуччя сучасного українця.

Аналіз актуальних досліджень. Означена проблема частково висвітлювалася у працях вітчизняних істориків: О.Г.Бажана [1], який розглядає стан освіти, науки і культури в Українській РСР в середині 60-80 рр. ХХ ст., Г.Г.Кривчика [2], який розкриває культурно-освітні процеси в українському селі в зазначений період та інших авторів. Також слід відзначити значущість архівних матеріалів, щоденників, усні свідчення сучасників.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі принципів об'єктивності, історизму, спираючись на архівні документи та науково-дослідницьку літературу провести комплексний аналіз розвитку мережі клубних закладів на Вінниччині у середині 60 – 80-х рр. ХХ ст.

Виклад основного матеріалу. З середини 60-х років в історії української культури настав час, позначений надмірною ідеологізацією суспільної свідомості та посиленням тоталітарних тенденцій в адміністративно-державному управлінні. Влада намагається суворо контролювати будь-які інакомислення, здійснюючи через мережу культосвітніх установ масовий вплив на суспільну свідомість населення [1, с.76].

Впродовж 1960-1967 рр. ХХ ст. у Вінницькій області працювало 1033 державних, 260 колгоспних та профспілкових клубів, 1073 державних, 200 колгоспних та профспілкових бібліотек, 2 театри, 6 музеїв, обласна філармонія, культосвітнє та музичне училища, 10 музшкіл, художня школа, 2 державних та 15 відомчих парків культури і відпочинку, понад 1500 червоних кутків, 1384 кіноустановки. До роботи в культосвітніх закладах залучено, крім 3000 платних працівників, близько 100 тисяч активістів [3, арк.144].

Протягом досліджуваного періоду спостерігається тенденція до збільшення кількості клубних установ. Так, наприклад, лише в 1972 р. на Вінниччині було збудовано 20 сільських клубів і будинків культури на 6700 місць, 49 бібліотек переведено в нові приміщення.

Однією із складових роботи клубних установ була організація художньої самодіяльності, як однієї з форм естетичного виховання трудящих. Кількісному та якісному зростанню творчих колективів сприяло успішне проведення фестивалів самодіяльного мистецтва присвячених 50-річчю утворення

СРСР. Підвищився рівень творчої діяльності мистецьких професійних колективів області, про що свідчать показники архівних даних установ культури Тульчинського, Тростянецького, Крижопільського, Іллінецького, Шаргородського та інших районів, де підвищився ідейний рівень культурно-масових закладів, посилилась ефективність лекційної пропаганди [3, арк.144].

На період 1981- 1985 рр. було узгоджене планування щодо підвищення культурного рівня населення, яке полягало у формуванні ідейно-політичних якостей, усесторонньому розвитку особистості. З цією метою, відповідно до Постанови №687 бюро Вінницького обкому компартії України від 28 грудня 1981 року «Про план соціального розвитку сіл і сільських колективів області» пропонувалося: широко пропагувати серед населення у формі лекцій, бесід, політінформацій, атеїстичні навіювання; перетворити заклади культури в сучасні центри масово-політичної і культурно-просвітницької роботи на селі, продовжити роботу щодо створення культурних комплексів і централізованих клубних систем; забезпечити подальший розвиток самодіяльної художньої творчості, збільшити число гуртків (колективів з 1381 до 20тис., з учасниками до 356,7 тис. чоловік); покращити роботу бібліотек, відкрити додатково 15 установ, збільшити книжковий фонд.

Таким чином, основними завданнями роботи культосвітніх закладів в означений період було формування високих моральних якостей у молодого покоління, забезпечення підготовки до активної трудової діяльності, свідомого вибору професії [7, арк.169].

Урізноманітнювалися форми і методи роботи клубних закладів. За період 60-80 рр. ХХ ст. в клубах, Палацах культури Вінниччини було прочитано 10,5 тис. лекцій, проведено більше 3 тис. тематичних вечорів, біля 65 тис. трудящих брали участь в об'єднаних за інтересами гуртках. Надзвичайно ефективними формами роботи культосвітніх закладів у справі виховання трудящих і молоді були: свято зустрічі Весни і проводи Зими, хорові співи біля пам'ятників, свято духовної музики, мітинги-реквієми біля меморіалу Слави, свята вулиць, квітів, фестиваль мистецтв «Зорі над Бугом», трудові рапорти і творчі звіти колективів міста, міські та районні фестивалі самодіяльного мистецтва тощо [4, арк.10].

Серед особливих форм культурно-освітньої роботи клубних установ 1980-х р. були: ідейно-тематичні вечори, присвячені Т.Г.Шевченку, І.ЯФранку, Лесі Українці. Організовувалися зустрічі із видатними людьми Вінницької області: письменниками, художниками, Героями Соціалістичної Праці, Героями Радянського Союзу.

Поряд із позитивними кількісними тенденціями розвитку клубних закладів, спостерігаються негативні моменти, пов'язані з якістю їх роботи. Адже, в період середини 60-80 рр. ХХ ст. будь-які інновації в суспільно-політичному, економічному та культурному житті того часу відкидалися, нові ідеї заперечувалися. Наявність мережі клубних установ, як заходів культурно-розважального відпочинку на Вінниччині не забезпечувала усіх потреб трудящих.

Так, в середині 60-80 рр. ХХ ст. головною проблемою розвитку клубних закладів області продовжувала залишатися проблема кадрів. Більше половини культосвітніх працівників не мали спеціальної підготовки. Так, в клубних закладах Барського району із 73 чоловік із спеціальною освітою працювали лише 13 осіб. Аналогічний стан в Гайсинському районі, де з 250 клубних працівників лише 5 мали спеціальну освіту. В деяких селах, взагалі, був відсутній художній керівник. Відповідно до планування на 1972-73 рр. з 228 чоловік навчалися на 10-місячних курсах лише 116 осіб. Ускладнювала проблему плінність кадрів. Лише за 1972 рік по області звільнилось 616 осіб [3, арк.149].

Суттєво позначалися на роботі клубних установ складні санітарно-побутові умови. Багато клубів були розміщені в колишніх церквах, куркульських або попівських хатах, частина приміщень знаходилися в аварійному стані, зокрема, на 1965-1970 рр. клуби області працювали в тісних аварійних приміщеннях. Найбільш аварійних клубів було в Погребищенському, Козятинському районах. Серед них були клуби сіл Адамівки, Андрушівки, Бухнівки, Вишнівки, Довжка, Іванівки, Люлинців, Ліщинців. Вони взимку не опалювалися, значна їх частина не була радіофікована, гурткові кімнати використовувалися не за призначенням [5, арк.20].

На превеликий жаль, існували проблеми культурного будівництва і в м. Вінниці. Ляльковий театр все ще знаходився на господарському дворі парку культури і відпочинку, не було й приміщення для обласного Будинку народної творчості, дитячої художньої школи. В аварійних приміщеннях містилися: обласна філармонія, музшкола, не було бібліотечних і клубних приміщень на житловому масиві «Вишенька», хоч там проживало кілька тисяч трударів [5, арк.23].

Певні позитивні зрушення спостерігаються у розвитку матеріально-технічної бази культурно-освітніх установ. У період 1965-1967 рр. на Вінниччині було 1037 клубних закладів, з них 1001 були

забезпечені баянами та акордеонами, 699 мали інструменти для духових оркестрів. У 1965 р. для культурно-освітніх установ області було придбано 150 баянів, 200 книжкових вітрин, 300 стелажів, кілька штук театральних крісел, стільців, тощо [5, арк.21].

Однією із перспективних форм роботи клубних установ була демонстрація кінофільмів. В кіномережі нашої області на середину 1965-1970 рр. XX ст. працювало 1390 кіноустановок, з яких 1254 – державні. Демонстрували фільми як в області, так і в сільській місцевості. В середньому кіносеанси щоденно відвідували понад сотні тисяч глядачів.

Якщо протягом року кожен житель міста переглядав кінофільми лише 30 разів, то мешканець села – лише 14. Як і в селах, так і в містах глядачі дивилися найкращі твори радянської кінематографії, зокрема такі фільми: «Державний злочинець», «Страчені на світанку», «Вірте мені, люди» та інші [5, арк.45].

З метою покращення кінообслуговування населення впродовж 1967-1970 рр. в 400 селах Вінниччини було встановлено нову кіноапаратуру, а в 200 селах – апаратуру для показу широкоекранних кінофільмів [5, арк.46]. Архівні матеріали дають змогу простежити динаміку розгортання мережі фільмотек у районних центрах Вінницької області. Так, якщо на 1966 р. фільмотеки функціонували у Вінниці, Бершаді, Гайсині, Козятині, Могилів-Подільському та Тульчині то, впродовж 1967 р. вони з'явилися у Бару, Жмеринці, Погребищі та Хмільнику, в 1968 р. – Крижополі, Немирові, Тиврові та Ямпілі, в 1969 р. – Іллінцях, Тростянці, Шаргороді, в 1970 р. – Калинівці та Липовці [6, арк.198].

Недоліком роботи у даному напрямку було ігнорування таких форм роботи як: зустрічі з акторами та режисерами, проведення конференцій глядачів, широке обговорення фільмів тощо.

Отже, впродовж 1960-1980 рр. на Вінниччині спостерігається чітка динаміка зростання чисельності клубних закладів. Основними формами їх культурно-просвітницької роботи були: проведення фестивалів художньої самодіяльності; демонстрація фільмів та читання лекцій для населення; функціонування різноманітних творчих гуртків. Серед головних факторів, що негативно позначалися на роботу клубних установ слід назвати незадовільне забезпечення професійними кадрами; складні санітарно-побутові умови.

Не можна не відзначити, що заклади культури повністю підпорядковувалися партійному керівництву, здійснюючи відповідні «соціальні замовлення». Вони виконували не тільки важливі просвітницькі функції, сприяли підвищенню освітнього і загальнокультурного рівня населення, а й численні політико-ідеологічні завдання, спрямовані на утвердження комуністичної свідомості. При цьому аматорські концерти, вистави, інші творчі заходи, що проводилися культпрацівниками, викликали справжню зацікавленість і схвалення у людей. Проте більшість політичних акцій, всілякі викривальні кампанії сприймалися ними переважно стримано, вимушено, а будь-які спроби атеїстичної пропаганди викликали неприйняття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бажан О. Г. Стан освіти, науки і культури в Українській РСР в середині 60-80-х рр. XX ст. // Краєзнавство. – 2002. – № 1-4. – С.75-78.
2. Кривчик Г.Г. Соціальний розвиток українського села в 60-80-ті рр. XX ст. [Текст]: автореф. дис. ... д-ра іст. наук: 07.00.01 / Кривчик Геннадій Георгійович; Дніпропетровський національний ун-т. ім. Олеся Гончара. – Д., 2002. – 32 с.
3. Державний архів Вінницької області (далі – ДАВіО) – Ф.Р-2700. – Оп.17. – Спр.1104. – 301арк.
4. ДАВіО – Ф.Р-151. – Оп.15. – Спр.1342. – 19 арк.
5. ДАВіО – Ф.Р-2700. – Оп.6. – Спр.3. – 125 арк.
6. ДАВіО – Ф.Р-2700. – Оп.6. – Спр.13. – 385 арк.
7. ДАВіО – Ф.Р- 2700. – Оп.6. – Спр.5. – 312 арк.